

ביהמ"ד "מאור חיים"

מאור השבת

בטאון תורני - להלכה, הגות ומחשבה

שע"י איגוד הניכ"י ישיבת "מאור התלמוד" קרית ספר ♦ שנה ה' ♦ גליון 211

אבות פרק ב

פרשת כי תצא

י"א אלול תשע"ד

בס"ד

מדברי מורנו ראש הישיבה שליט"א

"גם כי יזקין לא יסור ממנה"

עיקרי האמונה והתורה.

אולם ישנו חיוב נוסף שהוא חיוב דאורייתא ונלמד מן הנאמר באברהם "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה'" (בראשית יח, יט), וחיוב זה נשנה בדברי קבלה: "חונך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כב, ו) - חיוב לחנך את הבן ולעשותו מחונך ללכת בדרך ה' ובכיוון החיים הנכון, וכל החינוך לפרטי המצוות הם פרטים בכלל גדול זה (ועיי' משך חכמה).

וידוע שם הסבא מקלם זצ"ל ש"גם כי יזקין לא יסור ממנה" אין הכוונה שימשיך בזקנותו לעשות מעשים באותה דרגה שהיה בצעירותו [ואמנם קיימים לדאבונו גם כאלו שמעשיהם בגיל שמונים לא השתנו מעת היותם בגיל חמש...]. אבוי לחינוך כזה... אלא הכוונה "לא יסור ממנה" - מדרך ההתחנכות.

כאשר מוסרים לאדם ציוויים 'מאובנים' על מעשים מסוימים - "עשה כך" או "עשה אחרת", יתכן שבעתיד גם את המעשים הללו לא יקיים. במקרה הטוב ימשיך לקיימם, אך ודאי לא יותר מכך. 'חינוך' עניינו הקנאת השורשים וה'נשמה' של הדברים, כך שיחזיקו אצלו מעמד ואף יצמיחו פירות, וכדברי רש"י (בראשית יד, יז) שכל "חינוך" הוא "לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה".

בתחילת דרכם, יש לנטוע בקרב הבנים רגשי קדש ושאיפות עליה רוחניות, וזאת על ידי נטיעת "נטעי נעמים" (כלשון הר"י) של התענגות מתורה, מתפילה ומגמילות חסדים, ולחונכם להנות יותר מלתת לזולת יותר מאשר לקחת ממנו [וזו עבודה קשה שבמקדש, לחנך באופן שהלב יתענג מכל עסק התורה והעבודה].

אם בתחילת דרכו נסחף הבן אחר "אכילת בשר ושתיית יין", הרי כל תפיסת עולמו תהיה תפיסה של עולם הרגשות גשמי, ובכך איבד את כיוון החיים הנכון.

אבל אחר שנקבע בלבו שכיוון החיים יהיה לקדש את כל מעשיו, אפילו אם חלילה ייכשל, מכל מקום אין זו נטיה כללית מדרך ה'.

הדברים מחייבים מאוד אותנו, כי אם "רבי לא שנה רבי חייא מנין לרבי", וככל ששנחיה חיי התקרבות להשי"ת, תורתו ועבודתו - יסייע הדבר לקביעת האוירה האמיתית בתוך הבית, בשולחן השבת ובכל שאר ההנהגות, להגדיל חיבת ונעימות הקודש בלב הבנים, למען יתלהב לבם ותתעורר שאיפתם להיות תלמידי חכמים שלמים בתורתם ויראתם.

פי יְהִיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה (כא, יח)

"בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב - דרוש וקבל שכר" (סנהדרין עא ע"א).

למדנו מכאן, כי עיקרה של הפרשה אינו החלק המעשי של עונש הבן הסורר ומורה, אלא ללמדנו אורחות חיים ודרכי חינוך, להישמר מגידול בן הסר מדרך ה' והולך בדרך אחרת, והליכתו בדרך אחרת נובעת מהיותו "מורה" - שאינו שומע בקול המורים, ו"אינו שומע בקול אביו ובקול אמו".

והנה, עונש זה בא על אכילתו בגיל שאינו "איש", אבל אם כבר נתמלא זקנו - הריהו "איש" ואינו "בן", ואינו נענש בעושי בן סורר ומורה.

הדבר מפליא. כל איסורי ועונשי התורה הנם דוקא לגדולים, כי ככל שהאדם יותר בר דעת התביעה אליו גדולה יותר, ובדיני שמים נענשים רק אחר שנעשים בני עשרים. מדוע, אם כן, בעבירה זו דוקא הסדר הוא הפוך, שהיתה הוה אמינא שיענש אף קודם שהגיע למצוות [כי נענש על שם סופו, ועי' חידושי הגר"ח ואבי עזרי], ולמסקנה נענש דוקא בצעירותו, כשעדיין שם "בן" עליו, ולא בהיותו "איש".

למדנו מכאן דבר גדול: עונשו של בן סורר ומורה הוא על היותו "זולל וסובא", ופירש הרמב"ן שבכך עובר על הכתוב בתורה "קדושים תהיו", וה'אבן עזרא' פירש שהוא כאפיקורוס, "כי לא יבקש חיי העולם הזה, כי אם להתענג בכל מיני מאכל ומשתה".

וענין הדבר, כי העולם כולו שהוא עולם חומרי, נברא כדי להשתמש אתו לצורך קניית השלמות האמיתית שהיא "הדבקות בו יתברך" ובה זוכים "להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו" כבר כאן בעולם הזה, והתקרבות זו בעולם הזה היא המזכה ב"עידון הגדול מכל העידונים" שמקומו הוא בעולם הבא.

אמנם ישנו שתי דרכים בכל פעולה: "להיות נמשך אחר העולם", והיינו שהמטרה בפעולה היא הישגים גשמיים, או "להיות קרוב להשי"ת ולתורתו", ובכל מעשה ישנו סיכון לאדם שייגרר אחרי נטיות הלב הגשמיות ולא יעשהו כצורתו האמיתית.

אחת מן הדרכים לבחור בדרך הנכונה היא, קביעת כיוון חיים אמיתי, והדבר נוגע לכל גישתנו לחינוך הבנים.

מצות חינוך מדרבנן נאמרה על מצוות פרטיות, וזו חובה מעשית לחנכו במעשי המצוות בגדרי חיוב חינוך. החיוב ללמד יציאת מצרים, מעמד הר סיני ותלמוד תורה הוא מדאורייתא הוא, כי מצוות אלו הם

הליכות והלכות

בעריכת הרב אהרן ווייס

הוספות ותיקונים יתקבלו בברכה

שאלה: בבין הזמנים גלתה משפחת פ. לציפורי, לנופש באויר הצח שבהרים. בין עצי היער היו קינים רבים, והשקה נפשם לקיים מצוות שילוח הקן. ישב לו אבי המשפחה הרב פ. הי"ו לברר פרטים מסוימים במצוות שילוח הקן?

שילוח הקן

כי יקרא קן צפור לפניך וגו' לא תקח האם על הבנים, שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך, למען ייטב לך

והארכת ימים. (דברים כב ו-י)

מטעמי המצוה:

א. רחמנות: כ' הרמב"ם (מ"ג ח"ג פ"ח): "שאילו לקח הבנים בפני האם היתה האם מצטערת, וצער גדול יש לה בראותה לקחת בנים ממנה".

ב. תיקון המידות: הרמב"ן אחר שהביא דברי הרמב"ם, כ': "ויותר נכון, בעבור שלא נתאכזר, עוד כ': "לבלתי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם", כלומר, שאין טעם המצוה כדי לרחם על האם, אלא כדי להרגילנו במידת הרחמנות, וכן לשון החזקוני: "לפי שהוא דרך אכזריות ורעבתנות וכן גדי בחלב אמו וכן אותו ואת בנו וכן נטע רבעי", וכע"ז כ' הרשב"ם והאבן עזרא. ולשון המאירי (ברכות לג: ד"ה האומר): "...היא גזירה מוטלת על האדם להקנותו מדה טובה וכו', לצרף בהם את הבריות, ר"ל להקנות לעושיהם שלמות המחויב בהם" עכ"ל.

ובספר אזנים לתורה כ' וז"ל: "למה נשארה האם רבצת ולא הצילה את עצמה מיד האדם המבקש את נפשה? מפני אהבתה הנפרזת לתולדותיה עד כדי מסירות נפש. וגזרה התורה, שלא ישתמש האדם במדה טובה זו, שיש באם, כדי לתפשה, שהיתה יכולה לברוח מפניך ולא ברחא מפני אהבתה לבניה". ובדומה לכך מבואר ב"צפנת פענח" למב"ט על התורה, ובחז"ס (חולין קלט ע"ב, ד"ה יכול), וב"העמק דבר", ורש"י הירש.

ג. משום קיום המין: ל' הרמב"ן: "או שלא יתיר הכתוב לעשות השחתה לעקור המין אף על פי שהתיר השחיטה במין ההוא, והנה ההורג האם והבנים ביום אחד או לוקח אותם בהיות להם דרוך לעוף כאלו יכרית המין ההוא". וכ"כ רבנו בחיי: "שבזה צוה הכתוב בקיום המין ושלא לעקור, שאף על פי שהתירה התורה שחיטת בעלי חיים לתועלת האדם, לא תתיר השחיתה והעקירה בהם. ואלו לקח האם עם הבנים כאחד הוא כאלו הכרית המין ההוא". וכע"ז נמצא בספר החינוך, באברבנאל, וברלב"ג.

ד. ע"פ הסוד: ז"ל הזוה"ק (תק"ז ו, וזה"ח מדרש רות-בדילוגים): "האי עופא כד פרח מגוזליה ואשתלח מעל בנהא, מצפצפא ואזלא ולא ידעה לאן אתר אזלא, כדון איהו אתער רחמי על כל אינון דאזלי מנדי מאתר לאתר, ואיתער רחמי על כל עלמין וחס עלייהו, ועל כל עלמא". [ציפור זו שפרחה מגוזליה ונשתלחה מעל בניה מצפצפת והולכת ואינה יודעת לאן הולכת, אז מתעוררים רחמיו על כל אלו ההולכים נע ונד, ממקום למקום, ומתעוררים רחמיו על כל העולמות וחס עליהם, ומרחם עליהם ועל כל העולם].

ובש"ת הרשב"א (ח"א סי' צד): "...על מצות שלוח הקן, וכו' דע כי אי אפשר לגלות טעמה שיש בה לבעלי הקבלה וכו' אך דרך כלל אני אומר מדעתי, שהמצוה היא רומזת באמתות בידיעת החכמה והאמונה, מה אשר לא ימד ולא יספר".

שכר המצוה

א. גדולה מצות שילוח הקן שמתן שכרה מפורש בתורה שנאמר בה: "למען ייטב לך והארכת ימים".

ב. מדרש רבה (פרשה ו פרק ו), וילקוט שמעוני (דברים רמז תתקל): "אמר הקב"ה אם קיימת מצות שילוח הקן, אפילו היית עקר ולא מוליד חיין שאני פוקד בבנים, שנאמר שלח תשלח, אם עשית כן - ואת הבנים תקח לך". תנחומא (סימן א): "שלח תשלח וכו' תזכה לבנות בית ולעשות מעקה, תזכה לכרם ולזרוע שדה, תזכה לשורים ולחמורים, תזכה לבגדים נאים מצמר ומפשתן, תזכה למצות ציצית, תזכה לאשה ולבנים" (הכל נדרש מסמיכות הפרשיות).

ג. מדרש רבה: (דברים פרשה ו פסקה ז): "זוכה לשלח עבד עברי".

ד. עוד שם: "אם קיימת מצוה זו אף ממנה לבוא מלך המשיח, שכתוב בו שילוח. דבר אחר, אמר רב תנחומא אם קיימת המצוה הזאת, אף ממנה את אליהו הנביא ז"ל שיבוא, שכתוב בו שילוח שנאמר "הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא", והוא יבוא וינחם אתכם מנין, שנאמר "והשיב לב אבות על בנים".

ה. עוד ברבה (נשא פר' יב פסקא יג וכי תצא שם): "אמר רבי ברכיה, יש מזיק שהוא פורח באויר וקוטל כחץ, ומי יצילך ממנו שילוח הקן". וברד"ל (שם אות טז) איתא, שבזכות המצוה ניצל מפגעי הדרך.

ו. ילקוט ראובני (פרשת כי תצא): "שבגודל ההתעוררות הנגרמת על ידי שילוח הקן, וגם בזמן הגאולה, על ידי זה הקול [של האם] מוליך ההתעוררות ונצא מן הגלות".

גדרי החיוב

גרסינן בחולין (קלט): "יכול יחזור בהרים ובגבעות כדי שימצא קן, ת"ל "כי יקרא" במאורע לפניך". וכ' בש"ת חוות יאיר (סי' עז): "מכל מקום

במאורע משמע דרמי עליה לזקק לה, דאי סלקא דעתך דליכא עליה חיובא מהיכא תיתי לן למימר שיחזור בהרים, שהרי אפילו במאורע יכול להניחה ולילך לר', מבואר מדבריו שאינו מחוייב לטרוח לחפש, אבל אם נזדמן לו חייב לקיים המצוה, ואפילו אם אינו מעוניין בבנים, והובאו דבריו בברכי יוסף (י"ד רצב א' ח), וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' רט), ערוך השלחן (סי' רצב סעיף א-ב), וכן פסק באבן ישראל (ח"ז סי' מג). אבל יש סוברים שאם אינו רוצה הבנים אין זו אלא רשות, כן הוא לשון הר"ן (חולין קלט): "שילוח מי הוי מצוה מוטלת עליו, הרי אם לא רצה ליקח הבנים פטור משלחו". ובספר 'שיח השדה' (קונטרס הליקוטים סי' ט) כ' שכן היא סברת הרמב"ן, המאירי, הרשב"א, הריטב"א ורבנו ירוחם. וכשיטה זו הכריעו החתם סופר (א"ח סי' ק), והחזון איש (י"ד סי' קעה ס"ק א). [וע"ע בספר 'שלח תשלח' (עמ' לח-מג) שהביא את כל השיטות בזה].

אף אם אין חיוב, מצוה להשתדל לקיימה

כ' בספר ארחות חיים (רבי אהרן הכהן מלוגיל, ח"א ה' קידוש היום סע' כ): "לפיקך המחזר בהרים וביערים אם ימצא קן צפור לקיים שלוח הקן יש לו שכר ואינו נקרא הדיוט ואע"פ שהוא פטור מלחפש אחריו". ובספר לקט יושר (עמ' ס ענין ב): "פעם אחת אמר לו [לבעל תרומת הדשן] בעה"ב אחד במרפורק, שיש לו קן בכרם שלו, ושאל לבעה"ב כל הדינים משילוח הקן, ואמר כן הוא, והלך הגאון זצ"ל אל הכרם ולא מצא כמו שאמר בעה"ב, כמדומה לי שאמר שלא בא לידו זו המצוה" עכ"ל. וכ"כ בספר שולחן גבוה (רבי יוסף מלכו י"ד סי' רצב סח) "וכן עושים פה ירושלים עיה"ק ת"ו חסידים ואנשי מעשה, לרדוף בהרים וגבעות וכפרים באישון לילה ואפלה, ומסכנין בעצמן כדי לקיים מצות שילוח הקן, ובשנה זאת שנת התק"ט קיימנו מצוה זו תוך העיר" עכ"ל. ובברכי יוסף (שם) כ' בסו"ד: "ומדברי האר"י זצ"ל משמע, שצריך להשתדל לקיים מצוה זו ודכוותא". ויש לדון להשיטה הנ"ל שאם אינו רוצה בבנים אינו מחוייב, אם נחשב שרוצה בשביל לקיים המצוה וממילא מקיים, או שכל שאין לו תועלת בבנים אינו מקיים שום מצוה בזה.

ספק עוף טהור

שו"ע (י"ד רצב א): "שלוח הקן אינו נוהג אלא בעוף טהור". ואם יש עוף שהוא ספק טהור, כ' בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ד סי' קנה) ועוד אחרונים, שרשאי לקיים את המצוה מספק, ואין כאן איסור של צער בעלי חיים, והוא ע"פ הרמ"א (אבן העזר ס"ח ה), שכתב שכל דבר הצריך לרפואה או לשאר דברים, לית ביה משום צער בעלי חיים, ובפרט אם יש לו סימני טהרה אלא שאין מסורת לגביו, אף שכ' הש"ך שאין לאכול שום עוף שאין עליו מסורת, מ"מ רשאי לקיים בו מצוות שילוח הקן. וכן הורה הגר"ח קניבסקי שליט"א.

אופן השילוח

לשון הרמב"ם (הל' שחיטה פ"ג הל' ה): "כיצד משלח האם, אוהז בכנפיה ומפריחה", ודייקו אחרונים מדבריו שצריך לאחוז האם בידו ואחר כך לשלחה, (חת"ס סופר בחי' לחולין קמ"א ב, וערוך השולחן סע' ו), וכן פסק הגר"ש אלישיב, והוסיף שאם לא עושים כן יש חשש של צער בעלי חיים, וכשאוחזה בידו צריך ליהזר לכיון לא לקנותה, ויש אומרים שניתן לקיים המצוה גם על ידי שמשלח את הציפור מקנה על ידי עשיית רעש, או שמגרשה מהקן במקל וכדומה, וכן פסק החזון איש (י"ד סי' קעה אות ב), [וע"ל בספר 'שלח תשלח' (עמ' נד-נה) שהביא מכמה מגדולי פוסקי זמננו שכן הורו, וקיימו בעצמם הלכה למעשה], והרוצה להחמיר לתפוס האם בידו, מומלץ לכוון שכל תנועותיו יהיו לשם הברחת האם, מפני שהרבה פעמים האם בורחת מיד כשמתקרבים אליה, ואז יקיים לכה"פ לשי' החזו"א.

ברכה על המצוה

דעת רוב הפוסקים שאין לברך על מצות שילוח הקן, כ"ה דעת הרשב"א (שו"ת ח"א סי' יח), המאירי (מגילה כא:), רבנו בחיי (כי תצא כב ז), בעל העיטור, מהר"ם מרטנבורג ועוד ראשונים, והמאירי והבחי כ' טעם, מפני שאין זו חובה קבועה על האדם אלא רק כשתזדמן לידו. וכ"פ בשו"ת בנין ציון (החדשות סי' יז), וכתב שם הטעם משום שיש חשש שמא יברך ואחר כך תפוח האם מאליה מבלי שישלחנה והוי ברכה לבטלה. [וע"ל בספר 'שלח תשלח' (עמ' מד) שהביא עוד פוסקים שדנו בזה].

אם רוצה יכול לברך בלא שם ומלכות, ולהרהר שם ומלכות בלבד, ונוסח הברכה: "יא לשלח הקן", וכן דעת הגר"ח קניבסקי, ויא"ע על שילוח הקן, [ע"י כל השיטות בזה, בספר 'שלח תשלח' (עמ' מז)].

[נעזרתי בספר 'מצוותיך שעשועי' העמוד לצאת לאור בקרוב]

פנינים מפרשת השבוע

יפת תואר קודם כיבוש ארץ ישראל

וְרֵאִיתָ בַּשָּׂבִיבָה אִשָּׁת יַפֵּת תּוֹאֵר וְחִשְׁקָתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לָּךְ לְאִשָּׁה (כא, א')

בספר צידה לדרך מביא מהירושלמי שלא הותרה יפת תואר אלא לאחר כיבוש ארץ ישראל, וכך היא שיטת החינוך (מצוה תקלב), וא"כ במלחמת מדין שהייתה קודם כבוש ארץ ישראל לא הותרה יפת תואר, ועוד שלא הותר להם להחיות מנשות מדין רק את אלו שאינם ראויות לעבירה.

לכן נפלאותי - אומר בעל ה'צידה לדרך' - שהתוס' (שבת סד. ד"ה מיד) הקשו למה היוצאים למלחמת מדין היו צריכים כפרה על הרהור הלב בשעת המלחמה, הרי אף יפת תואר הותרה להם ותרצו שעכ"פ שייך איסור וצריכים כפרה על הרהור, וא"כ מבואר שהיה היתר יפת תואר גם במלחמת מדין, והניח בקושיה, וכתב "ומי שדעתו רחבה מדעתי יתרוך דבריהם וישא ברכה".

ואני - אומר הט"ז בספרו דברי דוד - חפץ בברכה לתרוץ קושיא הקשה בעיניו, בכל אונס יש שתי איסורים: א. עצם הזנות. ב. אסור גזל. נכמבואר ברמב"ם (הלכות מלקים ט, יד) שכל תושבי שכם היו חייבים הריגה, משום ששכם גזל והם ראו וידעו ולא דנהוין ונפק"מ כשמונה ברצונה שלבן נח לא נאסר, ורק לישראל אסור משום זנות.

ובזה מבואר שיטת הירושלמי שהתיר יפת תואר תלוי בכיבוש ארץ ישראל, שהרי אם טעם ההיתר הוא משום דיברה תורה כנגד יצה"ר מאי שנא קודם כיבוש מלאחריו, אך מטעם איסור גזל מובן, שמבואר בגמרא (ב"ק קיג.) א"ר הונא מנין לגזל עכו"ם שהוא אסור, שנאמר "ואכלת את כל העמים אשר ה' אלוקיך נתן לך" (וי, טו) בזמן שהן מסורין בידך ולא שאין מסורין בידך. נמצא שאחר כיבוש שהגויים מסורים בידינו אין אסור גזל בלקיחת גופם. ואז הותרה יפת תואר להתיר את אסור הזנות ודברה תורה כנגד יצה"ר,

ומעתה מובן, בנות מדין הותר גופם ואין בהם משום גזל "כי צוררים הם לכם" וא"כ במלחמה זו גם יש היתר יפת תואר שלענין אסור זנות אין הבדל בין קודם כיבוש מלאחריו, וזה מקשים תוספות מדוע היו צריכים כפרה והרי הותרה להם יפ"ת.

□ □ □

מוסר פרשת בן סורר ומורה

פִּי יְהִי־לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אִינְנוּ שְׁמַע בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם (כא, יח)

אמרו בגמרא, (סנהדרין עא.) בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב, לדרוש ולקבל שכר, ומבואר שם שצריך שיתקיימו הרבה תנאים בכדי שיהיה בן סורר ומורה משום שמציאותו כזו היא רחוקה מאוד ולא עתיד להיות כך.

ויש לתמוה, אם כל פרשה זו נכתבה רק להגדיל תורה ולהאדירה, וכדי לדרוש ולפלפל ולזכות לשכר תלמוד תורה, וכי לא יותר טוב לדרוש ולקבל שכר על דברי תורה רגילים מאשר לדרוש על דבר שלא היה ולא נבא?

מבאר רבי יצחק קארו (דודו של מן הבית יוסף) בספרו תולדות יצחק שמדינים אלו אנו לומדים יסוד גדול, שראוי לכל אשר בשם ישראל יכונה, להיות דבוק באהבת ה' יתברך, ודבקותו ואהבתו תהא כזו גדולה עד כדי שאפילו כשיראה ח"ו שבנו אהוב הולך בדרך רעה ועתיד להיות רשע, תגבר אהבת ה' בלבו על רחמיו ואהבתו לבנו וימסור את בנו לבי"ד לסקילה.

ומעשה זה הוא כמעשה עקידת יצחק שאברהם אבינו כבש רחמיו לעשות ציון בוראו ועקד את בנו למען אהבת ה' הבורעת בקרבו, העוסק בדיני בן סורר ומורה מעמיק ומשריש את ההכרה שיש להגביר בלב את אהבת ה', באופן שתגבר על האהבה והרחמים של אב לבנו.

□ □ □

ואשר שכר "עליך"

וְאִשֶּׁר שָׁכַר עֲלֶיךָ אֶת בְּלָעַם בֶּן בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרָם נְהָרִים לְקַלְלָךְ (כג, ה')

התורה מאסה בעמון ומואב בשל מעשיהם הרעים שלא קדמו את בני ישראל בלחם ובמים כשהיו בדרך, ומואב הגדילו לעשות בזה ששכרו את בלעם לקלל את ישראל.

ויש לבאר מה כוונת התורה באומרה "ואשר שכר עליך את בלעם" וגו' ולכאורה הוא מיותר והיה ראוי לומר ואשר שכר את בלעם בן בעור...לקללך.

א. עליך - רק עליך
מבאר רבי שלמה קלוגר בספרו אמרי שפר שהתורה מדגישה בכך את העוול הגדול של מואב, שהרי בזמן מלחמת סיוחן ומואב, שכר סיוחן את בלעם לקלל את מואב, ובאותה מלחמה סיוחן כבש חלקים נכבדים מארץ מואב [נהיסיבה האמיתית לכך היא בכדי שישראל יוכלו לכבוש ארצות אלו, שמואב טהר בסיוחן] ומואב (שידעו סיוחן השתמש בכח פיו של בלעם - ע"י רש"י במדבר

לע"נ האשה החשובה מרת מלכה בת ר' יעקב אריה הלוי ע"ה

כב, ו ד"ה כי ידעת) רצו כעת לשכור את בלעם לקלל את ישראל ולטורדו מן העולם.

אמנם בשעת מלחמת מואב עם סיוחן, מואב לא השתמשו בבלעם בכדי לנצח את סיוחן ולא רצו לפעול בדרך כישוף וקללות, ואילו כעת בחוששם מישראל הם פונים ומשתמשים בדרך שמיאנו בה בעבר.

נמצא שרק כנגד עם ישראל הם משתמשים בדרך זו, וזה מבליט את שנאתם המפעפעת בהם שכאן הם מנסים אסטרטגיה שבעבר דחו אותה,

וזה מדגישה התורה "ואשר שכר עליך את בלעם" וגו' שאילו היו שוכרים גם כנגד אחרים אי"ז עוולה כ"כ, רק כאשר שוכר עליך ולא על אחרים הוא תביעה גדולה מאד.

ב. עליך - ולא על עצמם

ועוד אפשר לומר, שמואב יכלו לבקש מבלעם שיברך אותם, ואז היו ניצלים מבני ישראל, רק שבאופן זה יכלו ישראל לכבוש אומות אחרות שלא התברכו מפי בלעם.

ומואב כשנאתם שכרו את בלעם לקלל את ישראל, ועי"ז סברו שישראל יהיו מקוללים ולא תהא להם תקומה ח"ו.

וזה אומרת התורה, ואשר שכר עליך - על ישראל, ולא על עצמם - על מואב, ודבר זה מוכיח שנאתם.

ג. עליך - על חשבונכם

ויתכן עוד לומר - אומר רבי שלמה קלוגר - על דרך הדרוש, שכאשר אדם שוכר אדם להרע לחברו והוא מבטיח שכרו מנכסי החבר, הוא עוול נורא א. ששכר להרע לשני, ב. שנוטל שכרו מהניזוק.

וכיון שכל העולם נברא רק בשביל ישראל והכסף והזהב בעולם הוא שלהם (ע"י מדרש רבה שמות לג, ה עה"פ ויקחו לי תרומה - ההוא דכתיב נְתַחֵר שֶׁם מְעַשֵּׂר רַב מְסַפֵּךְ וּמְזַבֵּחַ תָּן טוֹב (משלי כב, א) אמר הקב"ה אתם מוכרים שלי על שלי, הכסף שלי וישראל שלי וכו') וכששוכר מואב את בלעם להרע לישראל, נחשב הדבר שהוא מבטיח שכר בלעם מכספם של ישראל, וזה אומר הכתוב, ואשר שכר 'עליך' - שדמי השכירות הוא על ישראל, וזה מגדיל רשעתו, ועונשו גדול מאוד, שבשל כך רחקם ריחוק עולמי.

□ □ □

אהבה ללא גבולות

בְּרַגַע קָטָן עֲזַבְתִּיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדוֹלִים אֶקְבְּצֶךָ. בְּשִׁצְף קִצְף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רַגַע מִמֶּךָ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחַמְתִּיךָ אָמַר גְּאֻלְךָ ה' (מתוך ההפטרה)

הנביא מבטיח שנגאל מכל צרותינו ונזכה שוב לקרבת ה' וכל אורך הגלות הנוראה שאנו עוברים נחשב כ"רגע קטן" כנגד ה"רחמים הגדולים" שהיו בשעת קבוץ גלויות, ולכן העזיבה מוגדרת כרגע קטן והקבוץ מוגדר כרחמים גדולים. (ע"י רד"ק).

והנביא כופל דבריו ואומר "בשצף קצף הסתרתני פני רגע ממך, ובחסד עולם רחמתך, אמר גואלך ה'", ויש לבאר מדוע כופל הנביא דבריו.

והעניין יבואר - אומר רבי יצחק שמואל בספרו ארוחת תמיד (מרבני סלוניקי לפני כ-350 שנה) - ע"פ המשך הנבואה, "פי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ פן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך" (ט), והיינו שהנביא משווה שבועת 'מי נח' לשבועת הגאולה, וכפי שנשבע הקב"ה שלא יביא עוד מבול לעולם כך הוא נשבע להסיר קצפו וכעסו ולגאול את ישראל, והעניין צ"ב.

אמנם מבואר במסכת שבועות (לה) שהאומר לאו - הוא שבועה, והאומר הן - הוא שבועה, ולומדים זאת ממאמר ה' "ולא יהיה עוד המים למבול" (בראשית לו, א) וכפי שלא הוא שבועה (כמבואר בפסוק), גם האומר הן הוא שבועה. אמר רבא והוא דאמר לאו לאו - תרי זימני, והן הן - תרי זימני, דכתיב "לא יכרת כל בשר ולא יהיה עוד המים למבול".

מבואר שכאשר כופלים דבר ב' פעמים הוא לשון שבועה, ומעתה מובן מדוע כופל הנביא דבריו, משום שכפל העניין הוא שבועה, ומנין לנו שהכפילות היא שבועה, משבועת הקב"ה לנח, וזה אומר הנביא שהקב"ה כפל הבטחתו והעמיד בזה שבועה, וכמי נח אשר נשבעתי, גם אנו מובטחים בגאולה, שהרי כפל הבטחתו ונשבע לגואלינו ברחמים גדולים.

אמנם יש עדיפות לשבועת הגאולה יותר משבועת המבול, ששבועת המבול מצינו שהיה לה קצבה, כמאמרם ז"ל במדרש (ילקוט ש בראשית רמז סא) "עוד כל ימי הארץ" (בראשית ח, כב) מה סבורין בני נח, שבריתך כרותה עומדת לעד? אלא כל זמן ששמים וארץ קיימים, בריתן קיימת, וכשיבוא אותו היום שכתוב בו "פי שמים קצץן נמלחו והארץ פגגה תבלה" (ישעיה נא, ו), באותה שעה "ותפר פיום ההוא" (זכריה יא, א). מבואר ששבועת 'מי נח' היא רק כל זמן שהארץ קיימת,

אך כאן בשבועת הגאולה ממשין ישעיה הנביא ואומר "כי הָרְרִים יְמוֹשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוֹטְנָה וְחִסְדֵי מֵאֲתָךְ לֹא יְמוֹשׁוּ וְגִבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אֲמַר מְרַחֵם ה'" (י), שרחמי ה' המובטחים לנו ימשיכו גם אחרי שתפוג שבועת מי נח, ואפילו בזמן שההרים ימושו והגבעות תמוטנה, עדיין חסדי מאתך לא ימושו וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה'.

הליכות והלכות

- השלמה משבוע שעבר -

בגליון הקודם הובאה דעת הרא"ש (סימן ח) שאורז ברכתו מזונות כאשר הוא נעשה כדייסה, והרא"א כתב שצריך שיתבשל "עד שיתמעך", אולם אם לא נמעך ונדבק ע"י הבישול, לדעת הרא"ש ברכתו האדמה, ולדעת תלמידי רבינו יונה ברכתו מזונות ולדינא כתב המש"ב (וה, כו) שמספיק שיתמעך מעט. ולפ"ז יש לדון בכמה מאכלים המצויים בימנו:

בדין פת אורז - פת העשויה מקמח אורז (כשעושים עיסה מקמח אורז) ברכתו מזונות, כמבואר בבריתא (ברכות לו) הכוסס את האורז... טחנו אפאו ובשלו בתחילה מברך עליו בורא מיני מזונות וכו'.

בדין פת קטנית - פת העשויה מקמח חומס וכיו"ב, רבינו יונה כתב שתי טעמים מדוע ברכתו שהכל, א. משום מעלתו יוד, שכיון שנעשה פת כבר א"א לברך עליו האדמה שהרי נשתנה ויצא מתורת 'פרי' ומאיךך א"א לתת לו ברכת פת משום שאינו חשוב כפת. ב. משום שאין דרך לעשות מהקטניות פת.

בדין פת תירס - פת העשויה מקמח תירס, כתב הפמ"ג (משב"ז יא) כיון שדרך לעשות פת מתירס יהיה דינה תלוי בב' תירוצי רבינו יונה, שמתעם שנעשה פת הפסיד ברכתו, א"כ גם פת תירס ברכתו שהכל, ולטעם השני שאין דרך לעשות פת מקטניות, א"כ בפת תירס שהדרך לעשות ממנה פת ברכתו האדמה. אמנם החתם סופר (ש"ת א"ח סי' ג) כתב שיש לדון אם תירס הוא 'מין אורז' משום שיש לתירס תכונות דומות לאורז שהוא משביע וסועד, ע"כ כתב שיאכל רק תוך הסעודה והביאו המש"ב (ס"ק ה) [ועל מש"ב הפמ"ג שרגילים לעשות מתירס פת, כתב החת"ס ש שאין הדבר כן, שהרי עיקר התירס הוא למאכל בהמה ומה שעושים ממנו פת הוא מפני הדחק, (שהיה מחסור בחיטים ודגן) וא"כ אין לדון זאת כרגילות לעשות מזה פת ואין להסתפק בברכת האדמה, וכל הספק הוא אם ברכתו שהכל או מזונות (כאורז) וע"כ יאכל בתוך הסעודה.

בדין פתיית אורז - (פצמוצי אורז) -, אופן עשיית הפצמוצים הוא ע"י שמבשלים את האורז ואח"כ מנפחים אותו בחום, ובאופן זה כיון שהאורז עבר תהליך בישול וע"י בישולו נדבק קצת ברכתו בומ"מ. ויש סוג נוסף שעשוי מקמח אורז וגם סוג זה ברכתו מזונות משום שהקמח נדבק ע"י אדי מים וא"כ הוא כפת אורז שברכתו במ"מ.

בדין פריכות אורז - אופן עשיית הפריכות הוא ע"י הכנסת רגיריים לתוך תבנית וע"י חום מנפחים את האורז, והפריכה מקבלת צורה כצורת תבנית, ובאופן זה דנו הפוסקים, כיון שהדיבוק של האורז נעשה ע"י חום ולא ע"י בישול ולחות. ויש שסברו שברכתו בפה"א, והוא כדן אורז שלם שלא התבשל (כן דעת הגרש"ז אויבדק והגר"ח"פ שנובר ועוד) ואילו דעת הגריש"א שדין ניפוח בחום כדן ניפוח ע"י בישול וע"כ ברכתו במ"מ. אמנם כבר התבאר דעת ה"ט"ז והסכים עמו המש"ב (ס"ק כו) שבספק אם הוא מבושל כראוי או לא, לא פקע ממנו שם 'פרי האדמה', והמברך בפה"א יצא לכ"ע.

מעשה חכמים

לא תראה ... נדחים והתעלמות מהם (כב, א) פ'עמים שאתה מתעלם, כגון זקן ואינה לפי כבודו (רש"י מהגמ') הגאון מרן רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל - שבמקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו - הלך בבקר אחר עם הגרש"ז זלזניק זצ"ל להגיד את השיעור. בעת הליכה ראה הגאון רבי איסר זלמן מטפחת. התכופף ואמר: "עלי לקיים מצות השבת אברה". אמר לו הגרש"ז זלזניק שזה בבחינת זקן ואינו לפי כבודו ואינו צריך לטרח בכך. והמשיכו בדרךכם. הגאון רבי איסר זלמן אמר את השיעור, ואחרי שסעד צהרים שכב לנחת. לפתע התעורר ואמר: "מה קרה כאן? היתה לפני מצות השבת אברה, ונאמר עלי זקן ואינו לפי כבודו?" לקח את מעילו וירד לביתו של הגרש"ז זלזניק, שהיה גר סמוך אליו. דפק על הדלת ואמר לו: "איני מוצא מנוח לנפשי. היתה לפני אפשרות לקיים מצות השבת אברה, וכבודו אמר לי שזה זקן ואינו לפי כבודו?" אמר לו הגרש"ז: "כן, כן, זה זקן ואינו לפי כבודו", אולם הגאון רבי איסר זלמן נשאר מטורד על שנבצר ממנו לקיים את מצות השבת אברה. אמר לו הגרש"ז זלזניק: "הרי יש לנו הערב אספה אצל גאב"ד בריסק זיע"א. אחרי הליכה נשאר לשאול את גאב"ד בריסק". דבר זה הרגיע אותו. בערב, כאשר היו באספה אצל גאב"ד בריסק, אחרי האספה בקש הגאון רבי איסר זלמן להשאיר כדי לשאול את גאב"ד בריסק, וספר לו את ענין השבת אברה. "מה דעתו של הרב?" שאל. גאב"ד בריסק אמא שהגרש"ז צדק. המשיך הגאון רבי איסר זלמן זצ"ל לשאול: "אם כבודו היה מוצא מטפחת, גם כן היה אומר שזה זקן ואינו לפי כבודו?" אמר לו גאב"ד בריסק: "כן". אם כן, נפרד רגוע מגאב"ד בריסק. רק יצאו מהדלת, בלכתם במדרגות, התעורר הגאון רבי איסר זלמן ואחז בראשו ואמר: "מה עשיתי כאן, השויתי עצמי לגאב"ד בריסק! ישוב לא נרגע..." הגרש"ז זלזניק הרגיעו ואמר: "הרי כף פסק גאב"ד בריסק..." (מזכרונותיו של הרב מנחם פרוש ז"ל)

מושל ונמשל

ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים (כא, יא). **לח האל ירחא דלחלא (והד חדש)** מושל למלך בשר ודם אשר שם את עיניו לטובה על אחד מעבדיו ומנהו למושל ושר על אחת ממדינותיו. המלך הכריז כי שר זה הוא המושל על המדינה, ובלעדי לא ירים איש את ידו ואת רגלו. ועל השר הוא צוה: "בתם שנה עליך לשוב אלי לתת דין וחשבון על כל המסים שגבית ועל כל האוצרות שנפלו לידיך. אם תחסר אפילו פרוטה - הנך מתחייב בראשך!" אותו עבד שנהיה לשר גדול, כפל ושלש את שמירתו על עצמו ועל המדינה במשך כל השנה כולה כדי לא לעשות ההפך מרצון המלך, כי ידע שבנפשו הדבר, וכל אשר לו יתן האדם בעד נפשו. לפני שהוציא פרוטה להוצאותיו, שקל את הדבר היטב האם להוציא ואם לאו, כי אחר כך כשיבוא יום החשבון תצטרך כל פרוטה לחשבון גדול, ואם יחטא או יטעה, כיצד יבוא לפני המלך? והנה, בהגיע הזמן אשר בו הוא חייב לבוא לפני המלך עם חשבונו, תוקף אותו הפחד בירת שאת. יום וליילה לא ישבות מלעשות חשבונות. לגדל הטרדה הוא אינו נח ואינו שקט, מואס בלחם ובוהל במים, ובלילה תדר שנתו מעיניו. גם אם יעמידו לפניו מטעמים טובים ביותר - לא יפנה אליהם ככל מגדל פחדו ומוראו מפני היום שבו הוא עתיד לתן דין וחשבון לפני המלך. והנמשל: ראש השנה הוא היום המיעד לתת דין וחשבון לפני בורא העולמים. ביום זה חייב האדם לתת דין וחשבון על כל ימות השנה, על מה הוציא את זמיו ורגעיו, ואינו עבודה עבד פהם למען המלך, וכן מה הביא לאוצר המלך, ואותו אדם יודע, כי עתיד הוא ח"ו להתחייב בנפשו. כמה צריך, אפוא, האדם לפחד ולדאג, לנדד שינה מעיניו לילות על גבי לילות, כדי לחזור בתשובה ולהביא לפני המלך חשבון מדקדק, כדי שיצא זכאי מלפניו יתברך.

(אור המאיר להרה"ק ר"ז מזיטומיר זיע"א)

שהשמתה במעונם

משפחת הרב חיים יחזק שליט"א
להגיע הבן המצויין יניק וחכים
כמר יחונתן ני"ו לעול תורה ומצוות
יזכו החורים לרוות ממנו רב נחת בתורה ויר"ש טהורה

ברכת הצלחה

לקראת זמן אלול הבעל"ט באים אנו בכרכה לבחורי החמד מבני קהילתנו:

הבה"ח דב כהן ני"ו
הבה"ח אליהו כהנא ני"ו
אשר עולים לשיבה גדולה
הבה"ח צבי יהודה בלוך ני"ו,
הבה"ח יצחק מאיר בלעדי ני"ו.
הבה"ח צבי דב כהנא ני"ו
אשר עולים לשיבה קטנה

ישלח לכם הקב"ה הצלחה גדולה בלימוד ועסק התורה ותזכו להתעלות במעלות התורה ויר"ש טהורה מתוך בריות גופא ונהורה מעליא, לנחת להורים היקרים מאחלים מעומקא דליבא קהילת "מאור חיים"

בקו בית המדרש ניתן לשמוע בשידור חי את שיעורו של הגרש"ז אולמן שליט"א מידי יום שני בשעה 7:40 מספר הקו - 8594916 - 054 מקישים 9 ש מ ע ו ת ח י נ פ ש כ מ

ציב השבת

הרב פסח יהודה ברנט שליט"א
לע"נ סבו
הרב ראובן ב"ר שלום ז"ל

בזכות מצוה חשובה זו יזכה לכל הברכות הכתובות בתורה ולנחת מכל צאצאיו

